

Zor Zamanlarda Freire ve Umut Üzerine

Tahir Yılmaz¹

“Benim radikal duruşum, bütün erkek ve kadınlara mutlak bir sadakati gerektirir. İnsan ihtiyaçlarına göre programlar geliştiremeyen ve her şeyin yasaklandığı milyonlarca insanın açlığını fark etmeden onunla beraber yaşayan bir ekonomi, bir eğitimci olarak benim saygımı hak etmiyor. Her şeyden öte bir insan olarak benim saygımı hak etmiyor.” (Freire, 2000: 29).

İnsanca ve insan ihtiyaçlarınınca düzenlenmemiş ve adil olmaktan tamamen uzak zor zamanlardan geçiyoruz. Her gün tüm dünyadaki milyonlarca insanın açlığı; buna karşın azınlığın çılgınlık derecesine ulaşmış zenginliği, bu zor zamanlara baktığımızda daha ilk elden görebileceğimiz koca bir resim koyuyor önümüze. İnsani olan ne varsa, bu sistem içerisinde gerek açık gerekse de örtük olarak türlü engellerle baskılanmakta. Böyle olunca da artık insani olanın ne olduğu, insanca yaşamının ne olduğu kitlelerin zihinlerinde giderek bulanıklaşmakta. Öyle ki, insan olmak, birey olmak giderek bir bakıma evcilleşme ile koşut bir hale gelmekte. Birey olmanın, yaşamda sadece var olmak, tamamen pasif, kendini korumacı, salt fiziksel yaşamını sürdürmeye odaklı bir anlayışa döndüğü giderek yerleşmekte. Böylesi bir durumda artık bu ‘saygıyı hak etmeyen’ sistem, köklerini iyice toprağa yerleştirmek ve kendini yeniden ve yeniden üretmek için elindeki tüm imkânları işe koşmak konusunda gayet cesur olmakta ve bunu da büyük bir ustalıklarla yapmakta.

‘Saygıyı hak etmeyen’ bu yapı, bireyleri de umutsuzluğa ve tekilliğe boğmakta. Tepedeki azınlık karını ve zenginliğini çoğalttıkça devletler eliyle insanlara sunulan reçeteler birer kurtuluş gibi gösterilmekte. Yani bir bakıma özgürlüğün sırrı, sunulan reçetelere bağımlılıktan geçmekte. Oysa Freire’nin (2021: 29) de ifade ettiği gibi; *“Sıradan insanlar, zamanın görevlerini kavrayamazlar; bu görevler bir ‘elit’ tarafından yorumlanır ve reçete, yönerge formunda sunulur. Ve insanlar yönergeleri izleyerek kendilerini korumaya çalıştıkları zaman, umutsuz ve inançsız, evcilleştirilmiş ve uyarlanmış, aynılaştıran bir anomilikte boğulurlar”*. İşte böyle bir yaşam bizi insan olmaktan ne kadar uzaklaştırıyorsa, insanı aramaya ve insanca yaşamı savunmaya dair umudu ya da çabayı da o kadar tetikleyecek bir alan sunuyor.

İnsan, bu dünyadaki varoluşunun tarihsel bütünlüğü içerisinde, sadece var olan değil, aynı zamanda yaşamı ve tarihi biçimlendiren ve onunla birlikte biçimlenen bir varlıktır. Bu nedenle insanın özgürleşmesi, içinde bulunduğu koşulların özgürleştirici niteliğiyle doğrudan ilişkilidir. Bugünkü ‘saygıyı hak etmeyen’ sistem bu koşulları tamamen insan olmanın, özgürleşmenin sağlanabileceği pratiklerin dışında yaratarak, bu koşullara ve/veya araçlara müdahaleyi en azlaştıracak ya da tamamen ortadan kaldıracak bir sistemle çalışmaktadır. Öyle ki, insan olmanın ya da özgürleşmenin sağlanabilmesi için elimizde olan birlikte olma, direnme,

İnsan olarak yaşam içerisinde üretici ve özgür bireyler olarak var olmanın temel dinamiği umudu canlı tutmaktır. Ancak o zaman dönüşüm için gerekli olan çaba ve emek insanın tarihselliği içerisinde anlam kazanacak ve özgürleşmeye alan açmak mümkün olacaktır. Burada ifade edilen ya da Freire'nin ısrarla üzerinde durduğu umut, ütopyacı, naif, yerini zamanla kaderciliğe ve geleceğe dair güzel düşlere bırakan bir umut olmaktan tamamen uzaktır.

İtiraz etme, eleştirme, dönüştürme yönündeki tüm eylemlerimiz ustaca kurulmuş bir baskı ve kontrol mekanizması tarafından sürekli olarak engellenmektedir.

Bütün bu engellemeler ve baskı araçları kendilerine eğitim içerisinde de oldukça önemli bir yer bulmaktadır. Bu araçlar pek çok açıdan görünür olmakla birlikte, aynı zamanda örtük olarak da çocukluktan yetişkinliğe tüm aşamalarda içsel rızanın, teslimiyetin, kaderciliğin benimsenmesinde kendini göstermektedir. Bu kendini gösterme biçimi programlar, uygulamalar ile kendini gösterebilmekte ya da eğitim pratikleri içerisinde bireylere kabul ettirilmektedir. Bu aşamada eleştiri, bağlamı görme, sorgulama, insani gereklilikleri geniş ve tarihsel bir açıdan ele alma gibi dönüştürücü pratikler yerini giderek kabul etme, sonuca odaklanma, tarihselliği yadsıma, pasifleşme ve yabancılaşmaya bırakmaktadır.

İşte tam da bu bağlamda sistemin çarkları içerisinde bireylere dayattığı bu yabancılaşma, aynı zamanda dönüşüm ve özgürleşme için umuda açılan bir kapı da sunmaktadır. Umutsuzluğun en üst örnekleri aslında umudun beslenmesi için de önemli bir tarihsel fırsat sunmaktadır. *“Umutsuzluk suskunlaşmanın, dünyayı yadsımanın ve dünyadan kaçışın bir biçimidir. Adaletsiz bir düzenden doğan insandışılaşma umutsuzluk değil umut nedenidir. Çünkü adaletsizliğin tanımını reddettiği insanlığı (...) durmaksızın aramaya yöneltir. Çünkü umut, kollarını kavuşturup beklemek değildir. Mücadele ettiğim sürece, umut beni hareketlendirir...”* (Freire, 2016: 82). Umudun diyalektiği, umutsuz zamanlardaki tarihsel gerçekliğin içerisinde var olmaktadır. Bu açıdan başta da ifade edilen zor zamanların aşılmasının öncül koşullarından bir tanesi, bu umudun diri tutulması ve sürekli yeşertilmesinden geçmektedir.

İnsan olarak yaşam içerisinde üretici ve özgür bireyler olarak var olmanın temel dinamiği umudu canlı tutmaktır. Ancak o zaman dönüşüm için gerekli olan çaba ve emek insanın tarihselliği içerisinde anlam kazanacak ve özgürleşmeye alan açmak mümkün olacaktır. Burada ifade edilen ya da Freire'nin ısrarla üzerinde durduğu umut, ütopyacı, naif, yerini zamanla kaderciliğe ve geleceğe dair güzel düşlere bırakan bir umut olmaktan tamamen uzaktır. Ona göre, *“Özgürleşme umudu henüz özgürleşme anlamına gelmez. Ancak tarihsel olarak elverişli şartlarda, özgürlük için, savaşmak için bu umut gereklidir. Eğer tarihsel olarak elverişli şartlar bulunmuyorsa umutlu bir biçimde onları yaratmak için emek vermeliyiz. Özgürleşme bir olasılıktır; kader, yazgı ya da ağır bir yük değil. Bu bağlamda, karar vermek için, kopuş için, seçenek için ve son olarak da etik için eğitimin önemi anlaşılabilir.”* (Freire, 2000: 38). Umut etmek ve/veya umutlu olmak bu yönde harekete geçmekle anlamlı kılınabilir ve umut eylemselliği de beraberinde getirmektedir.

Bugünün erkek ve kadınları, öğreten ve öğrenenleri olarak bizler kriz zamanlarında işte bu anlamda umudu büyütülmeliyiz. Bu umut, rekabete karşı dayanışmanın, kaderciliğe karşı eyleyen olmanın, kabulleniciliğe ve dogmatikliğe karşı sorgulamanın, yalnızlığa karşı birlikteliğin, şiddete karşı hoşgörünün, adaletsizliğe karşı adaletin ve özgürlükçülüğün temel dinamiği olarak büyütülmelidir. Eğitim bu yolda elimizdeki en önemli eylem alanlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Bu açıdan eğitim pratikleri içerisinde de, öğrenmenin tüm süreçlerinde de bu umudun yeniden ve yeniden yeşertilmesi, özgürleşmenin temel koşullarından bir tanesini oluşturmaktadır. Ancak umutlu olmak bizleri tarihi dönüştürmeye

Eğitimin, özgürleşmenin ve geleceği kurmanın temelinde umut yatmaktadır. Bu bir açıdan ahlaki varlıklar olmanın ve diyalogun gereğidir de. Böylesi zor zamanlarda Freire'yi ve umudu anlamak işte bu nedenle bizlere dönüştürücü eylemlerimiz için önemli bir alan sunuyor. Umudun, dönüşmeyi ve tarihi dönüştürmeyi besleyen temel bir eylem biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Dünya ile birlikte var olan özneler olmak da bu umudu canlı tutmaktan geçiyor.

itebilir ve ancak umut eylemlerimizin bütününe hem var edebilir hem de onlarla var olabilir. Umudu canlı tutmak da içinde bulunulan koşulların tarihsel köklerini, çok yönlü doğasını ve dinamiklerinin eleştirel olarak sürekli değerlendirilmesinden başlayabilir. Öyle ki, bizi harekete geçirecek ve sürekli dönüştürecek olan umut, yaşamsallığımız ve özneler olarak bizlerin eylemleri içinde var olacaktır.

Tüm bu süreçte Freire'nin bizlere işaret ettiği umut, daha önce de ifade edildiği gibi naif bir umutlanma halinde uzaktır. Umudun, engelleri bilebilmek, onların varlığını kabul etmek, bu engellerin koşullarını ve belirlenimlerini değerlendirebilmek ve onları dönüştürerek yıkmanın eylem halidir bir anlamda. İşte bu nedenle umudu canlı tutmak, özgürleşmenin ve öğrenmenin temel tetikleyicisidir. Bizler, eğitimciler olarak bu umutla var olan ve bu umudu var eden bireyleriz. Bu umudu yeniden ve yeniden üretmek, ancak demokrasiyi, eleştirel bilinci, insanca yaşamının değerlerini her zamanda ve mekanda yüksek sesle dile getirmek ve bu ahlaki ve dönüştürücü eylemleri gerçekleştirmekten geçmektedir. Ancak bu şekilde umudu ve insanlığın özgürleşmesini savunmak anlamlı olabilir. Öyle ki, "*Tarihin bir mümkünlik olarak anlaşılması durumunda yarın bir sorundur. Gelmesi için, bizim bugünü dönüştürerek onu inşa etmemiz gerekir. Farklı yarınlar mümkündür. Mücadele artık onun gelmesini geciktirmek ya da kolaylaştırmaya indirgenemez; geleceği yeniden icat etmek gereklidir. Bu yeniden icat, eğitimden ayrılmaz. Kendimizi aktif özneler ve tarihin nesnelere olarak kabul ederek ayırım yapan varlıklar haline geliriz. Bu bizi ahlaki varlıklar haline getirir*" (Freire, 2000: 50).

Eğitimin, özgürleşmenin ve geleceği kurmanın temelinde umut yatmaktadır. Bu bir açıdan ahlaki varlıklar olmanın ve diyalogun gereğidir de. Böylesi zor zamanlarda Freire'yi ve umudu anlamak işte bu nedenle bizlere dönüştürücü eylemlerimiz için önemli bir alan sunuyor. Umudun, dönüşmeyi ve tarihi dönüştürmeyi besleyen temel bir eylem biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Dünya ile birlikte var olan özneler olmak da bu umudu canlı tutmaktan geçiyor.

Kaynaklar

Freire, P. (2000). *Yüreğin pedagojisi* (Çev. Ö. Orhangazi). Ütopya Yayınevi.

Freire, P. (2016). *Ezilenlerin pedagojisi* (Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek). Ayrıntı Yayınları.

Freire, P. (2021). *Eleştirel bilinç için eğitim* (Çev. D. Hattatoğlu). Ayrıntı Yayınları.